

Система міфомотивів у поезіях П. Валері «Нарцис мовить» і «Фрагменти про Нарциса»

Серед поетів та письменників Франції ХХ століття, які у своїх творах зверталися до скарбниці світових міфів, особливе місце посідає Поль Валері (1871–1945). У віршах і поемах він використовує античні образи Орфея, Венери, Цезаря, Семіраміди, Аврори, Піфії, Парки й ін. Та саме на міфологічний образ Нарциса П. Валері вказав як на особливий рід поетичної автобіографії. Однією з ідей, які символізує міфологічний Нарцис, є самопізнання, а Поль Валері усе своє життя провів у пошуках власного «Я» та самотнього поетичного стилю.

До аналізу літературної спадщини поета зверталися зарубіжні та вітчизняні дослідники: А. Моруа – в аспекті біографії, А. Вишневський – з екзистенціальних позицій, Д. Наливайко – в контексті неокласицизму, М. Москаленко – з погляду поетичної мови та стилістичних засобів. Неоміфологічний аспект творів П. Валері залишився поза увагою вітчизняних науковців. Потреба усебічного вивчення функцій неоміфологічних елементів у поезіях П. Валері зумовлює актуальність нашого дослідження. Мета нашої розвідки – визначити систему міфомотивів у поезіях П. Валері «Нарцис мовить» та «Фрагменти про Нарциса».

Поетичні твори П. Валері є яскравим виявом неокласичних тенденцій у літературі початку ХХ століття. Це проявилось у витонченому інтелектуалізмі П. Валері, у його прагненні до точності, абстрагованості й зашифрованості поезій, у функціонуванні міфологічних образів і мотивів як культурного коду для рефлексії над сучасними етичними та естетичними проблемами.

Історія літературного побутування образу Нарциса бере початок з античності й продовжується до сьогодні (поезія трубадурів XII ст., «Роман про Розу» Г. де Лоррі, «Божественна комедія»

Данте, «Втрачений рай» Мільтона, «Трактат про Нарциса» А. Жіда, «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда та ін.)

Зазвичай у якості смислової домінанти образу Нарциса виокремлюють мотив Краси. Та краса набуває для Нарциса фатального значення, бо саме через свою неповторну вроду він занепадає не тільки своє життя, а й життя інших – лісових німф, мисливців, багатьох парубків та дівчат. П. Валері в обох віршах зображує Красу Нарциса з негативними конотаціями, ставлячи її поряд зі смертю та болем: *«О сестри! Лілії! Мене краса уб'є, / Бо покохав себе, хоч бачив»*; *«Мій біль, моя краса...»*. Разом із мотивом Краси особливого значення набуває мотив Кохання, також трагічно забарвлений. Для Нарциса кохання до самого себе стало сенсом існування, так само як і для німфи Ехо – кохання до Нарциса. Із мотивом Кохання пов'язані мотиви Ревнощів і Страху. Нарцис страхається ночі, бо в темряві він не побачить своє відображення, ревнує його до «крадія»-місяця: *«У затінку святім, і місяць, мов крадій, / Підняв у джерелі своє свічадо тьмаве»*. Ніч для Нарциса тотожна смерті: *«Нарцисе, прощай!... Вмирай! Бо ніч запала»*. Мотив Смерті (згідно з міфом, на всіх персонажів чекає трагічний кінець) домінує у вірші «Нарцис мовить»: *«Для манів мертвого просип останню дань, / Над марним гробівцем троянди погребові»*. Навіть небо сповіщає про приреченість Нарциса, про біль, страждання та сум (*«... о блакить смертельна!»*). У «Фрагментах про Нарциса» тварини й люди *«споглядають смерть»* крізь «ясний прозір» джерела. Зв'язною ланкою між мотивами Кохання і Смерті постає мотив Помсти, тобто прокляття, яке Афродіта наслала на Нарциса за смерть Ехо. Із мотивом Кохання співвідносний мотив Самотності (через кохання до себе Нарцис відштовхнув німфу Ехо та інших претендентів на його серце і залишився на самоті): *«Обожнюю тебе під миртами, о мила, / Така непевна плоть: твій цвіт – для самоти...»*; *«Я в самоті!...»*.

Однак усі ці мотиви в єдину систему пов'язує стрижневий, структуруючий мотив аналізованих поезій – мотив Самопізнання. *«Один!...Одначе той, хто прагне власну суть / Знайти...»*; *«Мене, Нарциса, втім, цікавить лиш одне – Моя кохана сутність»*. Самопізнання неможливе без віддзеркалення Нарциса у водах джерела, тому особливого значення набувають мотиви Відображення й Текучості, що постають у різних аспектах. Перший – статичне

відображення, другий – рухоме, бо образ Нарциса відбито на вислизуючій матерії, він безупинно відноситься і непомітно зникає. Ще один аспект мотиву Текучості пов'язаний із глибинними можливостями водної стихії: це *вертикальна текучість*. Відображенню загрожує поглинання безоднею: «*До схову тасмниць, – джерела знов меженні! – / До глибу тайнощів, які мені страшні...*». У відображенні Нарциса міститься розгадка його сутності. В образі Нарциса весь світ усвідомлює, втрачає і знов усвідомлює себе: Нарцис споглядає у водах джерела іншого Нарциса, більш справжнього, і це його інше «я» виявляється безоднею. Його тяжіння – інтелектуальне, а не еротичне, він перетворює ваблячу його безодню на слово та подумки торжествує над усіма видами красивої загибелі.

Отже, проаналізувавши в аспекті міфопоетики поетичний цикл П. Валері, ми визначили систему міфологічних мотивів, породжуваних міфологемою Нарциса й актуалізованих автором. Головним є мотив Самопізнання, а всі інші (мотиви Краси, Кохання, Смерті, Страху Помсти, Самотності, а також Відображення, Текучості) походять від нього, набуваючи додаткові обертони смислу в системі значень, пов'язаних із саморефлексією та самозаглибленням.